

BÖYÜK QAYIDIŞ: 2024-cü il Şərqi Zəngəzur və Qarabağın tarixində

Yola salacağımız il - 2024-cü il Şərqi Zəngəzur və Qarabağa Şuşanın tarixi yaddaşında necə qaldı? Xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev siyasi kursunun layiqli davamçısı, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin yenilməz qətiyyəti, dəmir iradəsi, yeritdiyi güclü daxili və xarici siyaseti, qəbul etdiyi qərarlar, atdığı addımlar, sərgilədiyi diplomatik gedışlər, qazandığımız qələbəni - Zəfərimizi şərtləndirən başlıca amillər oldu.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev beynəlxalq tədbirlərdə Azərbaycanın haqq sözünü ifadə edərək, Birleşmiş Millətlər Təşkilatının Ermənistən silahlı qüvvələrinin Azərbaycan ərazilərindən qeyd-şərtən qıxarılmasını nəzərdə tutan melum qətnamələrinin tələbləri yerinə yetirilmədiyini dəfələrlə bildirmişdi. Münəqşənin sülh yolu ilə həll edilmədiyi halda, hər yolu ilə torpaqlarımız işğaldan azad olunmalı idi. Erməni silahlı qüvvələri 27 sentyabr 2020-ci ilde yeni hərbi təxribatlara başlayanda cavab olaraq Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 44 gün davam edən Vətən mühərbiyi Azərbaycanın tam Qələbəsi ilə nəticələndi. Bu Qəlebə xalqımızın üzərindən məglub, torpaqları işğal altında qalan, qəçqin və köçkünlərin sözünü götürdü. "Əziz Şuşa, sən azadsan! Əziz Şuşa, biz qayıtmış! Əziz Şuşa, biz sən dirçəldəcəyik! Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!" Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 2020-ci ilin noyabrın 8-de Şəhidlər xiyabanında Azərbaycan xalqına müraciəti zamanı səsləndirdiyi bu fikirlər və xalqımıza bu müjdənin verilməsi Azərbaycanın tarixinə açılan yeni səhifələrdən oldu. Artıq biz Qarabağa və Şərqi Zəngəzurda qayıtmışq. Daşlaşmış yaddaşda tariximiz var, keçmişimiz, mədəniyyətimiz var. Bu gün Büyük Qayıdış üçün lazımi tədbirlər heyata keçirilir. Reallaşdırılan infrastruktur layihələr və tədbirlər bir daha sübut edir ki, işğaldan azad olunan ərazilər yenidən dirçəlir və yeni bir inkişaf, abadlıq və quruculuq dövrünə qədəm qoyub. Dövlət başçımızın işğaldan azad olunan əraziləri-

İlham Əliyev: "Dünya mühəribələrinin tarixində mühəribələrdən sonra bu sürətlə heç bir yerdə quruculuq-bərpa işləri aparılmayıb"

mizə sefərləri çərçivəsində görülən işlər hə kəsin diqqətindədir.

"BİZİM ƏSAS VƏZİFƏMİZ KEÇMİŞ KÖCKÜNLƏRİ TEZLİKLƏ DƏDƏ-BABA TORPAQLARINA QAYTARMAQDIR"

Yola salacağımız 2024-cü il Böyük Qayıdış üçün uğurlu il oldu. Ölkə Prezidentinin Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda bərpa və quruculuq işlərinin daha da vüsət almasına böyük tekan verir. Azərbaycan Respublikası öz torpaqlarını azad etməklə tarixi inkişafının irimiş inkişaflı bərpa-quruculuq layihələri ilə səciyyələnən, dayanıqlı sülhə, tərəqqiye əsaslanan və bir çox ölkələr üçün nümunə olan yeni mərhələsinə qədəm qoyub. Yaşıl enerji zonası elan edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda geniş miqyaslı layihələr həllini tapır. Məlumdur ki, birinci pilot layihə olan "Ağılı kənd" layihəsi Zəngilanın icra edildi. 2022-ci ilde Ağalya köç başladı. Bu gün Ağalya kəndi dünyanın en müasir kəndlərin-

dən birinə çevrilib. Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdış Zəngilan rayonunda "Ağılı kənd" konsepsiyası əsasında yenidən salınmış Ağaly kəndinə sakinlərin köçürülməsi ilə başlanıldı. Daha sonra isə digər ərzizilərimizə qayıdış oldu. Bir çox kəndlərdə artıq inşaat işlərinə başlanılıb. Şuşada, Ağdamda, Füzulidə, Zəngilanla çoxmərəbəli evlərin tikintisine də başlanıldı. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bu gün böyük tikinti meydancasına çevrilmişdir. Ötən il 6 minə yaxın keçmiş köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qayıtmışdır. Bu il isə onların sayı sayı artmışdır.

Artıq ərazilərimizdə intensiv şəkildə bərpa və yenidənqurma işləri ardıcıl olaraq həyata keçirilir. "Dünya mühəribələrinin tarixində mühəribələrdən sonra bu sürətlə heç bir yerdə quruculuq-bərpa işləri aparılmayıb", - deyə çıxışlarının birində bildirən Cənab Prezident bu işlər haqqında Azərbaycan vətəndaşlarının müntəzəm olaraq məlumatlandırıldığını diqqətə çəkib: "Bizim əsas vəzifəmiz keçmiş köçkünləri tezliklə dədə-baba torpaqlarına qaytarmaqdır və biz buna nail olacaqıq".

Bu gün planlı və sistemli şəkildə yeni

layihələrin uğurla icrası Zəngilan, Füzüli, Laçın kimi işğaldan azad olunan ərazilərin əzəli sakinlərini qeynuna alıb. Görülən irimiş inkişaf işləri bu ərazilərin müasir bir şəhərə çevrilir. Əlbettə ki, həyata keçirilən geniş miqyaslı layihələr deməyə əsas verir ki, işğaldan azad olunan bütün ərazilərimiz müasir tələblər əsasında yenidən qurulur. Demək olar ki, işğaldan azad olunan ərazilərimizin hər bir məkanında qaynar həyat başlanıb, abadlıq-quruculuq işləri aparılır.

Laçın, Füzüli şəhərləri, Ağaly (Zəngilan), Talyış (Tərtər), Zabux (Laçın) kəndləri yeni dövrünə qədəm qoyub. Azərbaycanın iqtisadi gücü işğaldan azad olunan ərazilərdə yeni həyatın başlanmasına imkan verir. Azərbaycan yalnız özünün maliyyə resurslarına arxalanaraq sıfırdan yeni şəhər və kəndlər salır. Bildiyimiz kimi, qarşıya qoyulmuş hədəflərin reallaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin məlum Sərəncamı ilə "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" təsdiq edilib. Bu prioritetlərə söykənən dövlət başçısının Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nda eks olunmuş "İşğaldan azad olunmuş ərazilərə Böyük Qayıdış" Milli Prioritetinin icrasının təmin edilməsi məqsədilə "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Programı" təsdiq edildi. Bu Dövlət Programının hazırlanmasında mütərəqqi beynəlxalq təcrübə, bu sahədə strateji inkişaf tendensiyaları, işğaldan azad edilmiş ərazilərin sosial-iqtisadi potensialı və dünya iqtisadiyyatının müasir çağırışları nəzəre alınmışdır.

BÖYÜK QAYIDIŞIN XOCALI SƏHİFƏSİ

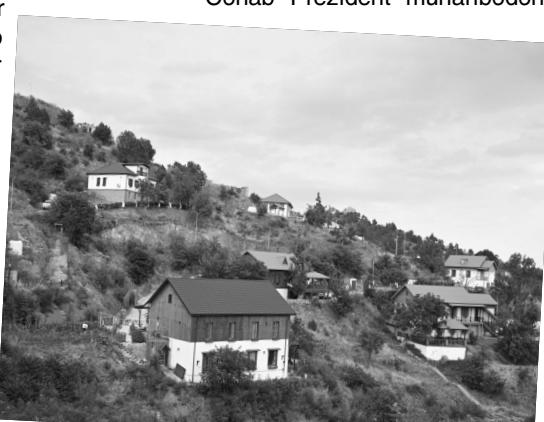
Bu il daha əlamətdar hadisələrə şahidlik etdi. Böyük Qayıdışın Xocalı səhifəsi yazılıdı. Böyük Qayıdış tarixində daha bir əlamətdar hadisəyə - yaddaşımızda daşlaşaşaq bir qayıdışa Xocalı qayıdışına şahidlik etdi. Yüzlərlə insanın qanı tökülen bir şəhəre QAYIDIŞA. Birinci mərhələdə 20 ailə Xocalıya qayıtdı. Bu qayıdışın Müstəqillik Gününe təsadüf etməsi təsadüf etmesi heç də təsadüfi deyildi. "Keçən il Müstəqillik Gündənə men Laçın şəhərində laçınlılara evlerinin açarlarını təqdim etmişdim. İki il bundan əvvəl Müstəqillik Günü ərefəsində - mayın 27-də Ağaly sakinləri ilə görüşmüştüm.

Ardı Səh. 3

BÖYÜK QAYIDIŞ: 2024-cü il Şərqi Zəngəzur və Qarabağın tarixində

Əvvəli-Səh-2

Onlar da məhz o gündə köçmüdürlər. Bu gün isə xocalılılar qayıdır. Bu, gözəl tarixi hadisədir. Xocalı da gördünüz kimi, gözəlmişir, yenidən qurulur", - deyə Prezident bildirmişdir. 1992-ci ilin 26 fevral tarixində erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sıradır duran soyqırımı töredilər. Bu soyqırımı erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı uzun müddət davam edən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasetinin daha bir dəhşətli nümunəsidir. Xocalı soyqırımı ilə ermənilər Xocalının yer üzündə silinməsini və məhv olmasını reallaşdırırlar. Xocalı bir gecenin içərisində yerlə-yeşsan olundu. Erməni terrorçularından yayınib meşələrə və dağlara qaçan insanların çoxu soyuqdan və şaxtadan məhv oldular. Xocalı şəhəri isə yer üzündə silindi. Xocalı soyqırımının neticələri çox dəhşətli idi. Bu kütəvi qırğıın neticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca amansızlıqla qətlə yetirildi, 487 nəfər şikət oldu, 1275 dinc sakin girov götürüldü, onlardan 150 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımı akti nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini itirdi.

sonra azad olunmuş ərazilərə şəxşən sefər edir, həmin torpaqlar dan qarşıda duran vəzifələrlə bağlı mesajlarını verir. Hər bir ərazidən qalib ordunun və dövlətin qalib SƏRKƏRDƏSİ kimi səsini ucaldır, mesajlarını verir, dünə bunu görür və eşidir.

XOCALININ QAPISI ÜZÜMÜZƏ AÇILDI

İkinci Qarabağ müharibəsinin neticələri nə esasən, imzalanmış 10 noyabr 2020-ci il tarixli üçterəlli Bəyanata uyğun olaraq Xocalı şəhəri Rusiya Sülhməramlı kontingentinin nəzarəti altında olub. 19 sentyabr 2023-cü ildə aparılan lokal xarakterli antiterror əməliyyatları neticəsində azad olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 15-də Xocalı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldı. "Xocalıda, Xankəndidə, o vaxt hələ ki, azad edilməmiş digər şəhər və kəndlərimizdə separatçılar at oynadırdılar. Onlar hesab edirdilər ki, burada separatçılıqla əbədi məşğul olacaqlar. Halbuki bunun heç bir hüquqi, tarixi əsası yox idi. Xocalı qədim Azərbaycan torpağıdır. Mənfur düşmən soyqırımı töredən sonra burada qanunsuz məskunlaşma da aparmışdır. Bu da hərbi cinayet sayılır. Xocalının adını da dəyişdirməyə, bir hərbi cinayətkarın adına rəsmiləşdirməyə çalışırdılar. Ancaq hər şeyin vaxtı var və biz qayıtmışq, həm Vətən müharibəsi, həm antiterror əməliyyatı xalqımızın gücünü, iradəsini, əsgər və zabitlərimizin qəhrəmanlığını bütün dünyaya sübut etdi. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmet eləsin!" - deyə Prezident bildirib.

Azərbaycan tarixi ədaləti bərpə edib və günahsız Xocalı qurbanlarının qisası döyüş meydanında alınıb. Artıq bu gün Xocalının qapısı üzümüzə açıqdır. Azərbaycan əzəli torpaqlarına sahibdir.

Artıq Xocalıda ədalətin təntənəsi yaşanılır, yeni bir dövrün başlangıcı. Ərazi bütövlüyü, suvereniyini təmin etmiş bir dövlətin müstəqillik tarixində ərazi bütövlüyü çərçivəsində baş tutmuş Zəfer Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 44 günlük Vətən müharibəsində torpaqlarımızın erməni işğalından azad edilmesi tariximizə əbədi həkk olundu və əzəli yurd yerlərimizə sahib olduq. Xocalı yenidən qurulur. "Əvvəlkindən də daha gözəl şəhərdir və daha da gözəl olacaq. Bu gün sadəcə olaraq, birinci mərhələdir. Bu gün, əslində, Böyük Qayıdış programının Xocalı şəhifəsi yazılır. Yaxın gələcəkdə digər xocalılılar da buraya qayıdaqlar, əminəm ki, böyük

həvəslə" - deyə Prezident qeyd edib: "Xocalılılar müxtəlif yerlərdə məskunlaşmışdır və müstəqillik illərini Xocalıdan ayrı keçirməli oldular. Müstəqilliyin bərpası elan olunandan dörd ay sonra Ermənistan Xocalı soyqırımı törətdi, günahsız insanları qətlə yetirdi, insanlığa qarşı cinayət törətdi. Xocalılılar faktiki olaraq müstəqilliyin bütün illərini başqa-başqa yerlərdə keçirməli oldular, o cümlədən Ağcakənd kəndində. Bildiyiniz kimi, birinci kökü qəsəbesi məhz Ağcakənd qəsəbesində xocalılılar üçün Ulu Önderin iştirak ilə salınmışdır".

Cənab Prezident müharibədən

Daha da gözəlləşən və abadlaşan Laçın qovuşan sakinlər əzəli yurdla rahat nəfəs alırlar. Köçürülen ailələrin Laçın şəhərində vaxtılı yaşıdları, işğala son qoyulduğundan sonra dövlətimizin başçısının göstərişi əsasında bərpa edilən və ya yenidən tikilən evlərdə məskunlaşması üçün bütün şərait yaradılıb. Laçın şəhərində 570 ailə, yəni 2090 nəfərin daimi məskunlaşması təmin edilib. Qeyd edək ki, köçürülen ailələrin Laçın şəhərində dövlətimizin başçısının göstərişi əsasında bərpa edilən və ya yenidən tikilən evlərdə məskunlaşması üçün bütün şərait yaradılıb.

Çaylaçay ətrafında şəhərin mərkəz hissəsində təklif olunan "yaşıl zolaq" şəhərin əsas onurğası kimi verilib. Qeyd edək ki, rayon ərazisində bir çox tarix-memarlıq abidələrinin, o cümlədən Xudafərin körpüsünün yerləşməsi şəhərin gələcək özünəməxsus memarlıq görünüşünün yaradılmasında xüsusi rol oynayacaq.

Şəhərin bərpası və inkişafı üçün 4 mərhələ nəzerde tutulur. 2026-ci ilin sonuna təqribən 3 800 nəfərin şəhərdə yerləşəcəyi qeyd olunur, 2040-ci ilin sonuna qədər Cəbrayıl şəhərində 15 000 sakinin yaşayacağı proqnozlaşdırılır. Baş planda yaşayış üçün 143 hektar ərazi ayrılib və burada az, orta mərtəbəli binaların, həyətənə sahəyə malik fərdi yaşayış evlərinin inşası nəzerde tutulub. Əhalinin 82%-nin orta və azmərtəbəli əzəmənzilli binalarda, 18%-nin isə fərdi evlərdə yaşayacağı planlaşdırılır. Yaşayış evlərinin layihələndirilməsi zamanı şəhər ərazisində səmərəli istifadə və müasir memarlıq həlləri əsas götürülüb.

Baş planların hazırlanması zamanı məskunlaşma sisteminin formalşdırılmasında əhəlinin məşğulluğunun davamlılığı əsas götürülüb. Şəhərin məşğulluq imkanları rayon ərazisindən keçən beynəlxalq əhəmiyyətli magistral yollar və zəngin təbii ehtiyatlar nəzəre alınmaqla proqnozlaşdırılır. Beleliklə, şəhərin iqtisadi inkişafında xidmet və sənaye sektorlarının böyük rol oynayacağı, kənd təsərrüfatı sahəsinin isə digər yaşayış məntəqələrində daha çox inkişaf edəcəyi göstərilib. Baş plan da ictimai-işgüzər zona üçün 22.87 ha ərazi ayrılib. Burada inzibati və ofis binaları, mərkəzi meydan, mədəniyyət, ictimai-işə və turizm obyektləri yerləşdiriləcək. Şəhərin Baş planı hazırlanarkən nəqliyyatın planlaşdırılması zamanı insanyönümlü şəhər və təhlükəsiz hərəket prinsipləri əsas götürülüb. Burada yol şəbəkəsi piyada keçidi və velosiped yollarının, ictimai nəqliyyatın üstünlük təşkil etdiyi formada layihələndirilib. Şəhərdaxili yol profillərində təxminən 60 km uzunluğunda piyada və velosiped yollarının salınması planlaşdırılır. Cəbrayıl şəhərində küçə-yol şəbəkəsinin ümumi uzunluğu 45 km-dən çox olacaq.

Qeyd edək ki, hazırda Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda, ora köçürülen keçmiş məcburi köçkünlərlə yanaşı, bu bölgədə aparılan layihələrin icrasında çalışan, həmçinin ayri-ayrı dövlət qurumlarının yerli bölmələrdə xidməti vəzifələrini yerinə yetirən, yenidən fəaliyyətə başlamış səhiyyə, təhsil, mədəniyyət, turizm, sənaye, energetika müəssisələrində işləyən, ümumilikdə, 30 minə yaxın insan yaşayır.

Azərbaycan bu gün quruculuq meydanında imza atdıq İlahiyələri ilə sözünü deyr. İşğaldan azad olunan ərazilərdə böyük abadlıq-quruculuq işləri davam etdirilir.

Bugünkü günümüzün reallığı, əsas hədəf Qarabağın bərpası və Böyük Qayıdış stratejiyasını reallaşdırılmasıdır. Azad edilən şəhər və kəndlərimizin yenidən qurulması, öz yurd-yuvalalarından didərgin düşən soydaşlarımızın evlərinə qaytarılması əsas məsələdəndir. Əlbəttə ki, bu gün işğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılan bərpə-quruculuq işləri planlı şəkildə həyata keçirilir. Böyük Qayıdış üçün lazımi tədbirlər həyata keçirilir və bu ərazilərdə reallaşdırılan infrastruktur layihələr və tədbirlər bir daha sübut edir ki, əzəzəli torpaqlarımız yenidən dirçəlir, inkişaf edir, geniş abadlıq və quruculuq meydanına çevrilib.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Respublikanın müxtəlif ərazilərində yataqxana, sanatoriya, pioner düşərgəsi, yarımqiqli tikililər və inzibati binalarda müvəqqəti məskunlaşmış ailələrdən ibarət köç karvanları əzəli torpağımıza yol alır. Neçə ilin niskilini yaşamış insanlar bu torpağa dönüşü tarixi hadisə olaraq yaddaşlara köçür. Neçə bahar, neçə qış əzəli torpaqdan uzaq qalan insanlar doğma yurdla görüşürler. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət programı"nın təsdiq edilmesi haqqında Sərəncamına əsasən görülən işlər planlı şəkildə həyata keçirilir. 20 il ərzində şəhər əhalisinin sayı 18 min nəfərə çatacaq.

Aparılan genişmiyəsli quruculuq işləri çərçivəsində 2025-ci ildə Laçında Beynəlxalq Hava Limanının istifadəyə verilməsi planlaşdırılır. Bununla yanaşı, rayonun yol-nəqliyyatı infrastrukturunu yenidən və ən müasir standartlar üzrə qurulur. Güləbird kəndində qısa müddət ərzində inşa edilmiş "Gülebird" Su Elektrik Stansiyası istifadəyə verilib. Bu, azad edilmiş torpaqlarda birinci elektrik stansiyasıdır. Erməni qəsbkarlar işgal dövründə bu stansiyani da darmadığın etmişdilər. İndi təxminən 7000 nəfər əhalisi elektrik enerjisi təmin olunacaq.

"DƏMİR YUMRUĞ"UN GÜCÜ

"Dəmir yumruğ"un gücü, Azərbaycan ordusunun əzmi, qətiyyəti, peşəkarlığı, vətənpərvərliyi, xalqın Ali Baş Komandanın ətrafinda bir yumruq olaraq birləşməsi nəticəsində 30 il yaxın Ermənistanın işğalı altında olan torpaqlarımız azad olundu. Köç karvanları Cəbrayıl şəhərinə də yol aldı. Bu yaxınlarda Cəbrayıl şəhərinə 34 ailə - 129 nəfər köçürüllər. Doğma yurda qayidian Cəbrayıl sakinləri hərətəlli dövlət qayğısı ilə əhatə olunublar. Cəbrayıl şəhərinin Baş planına əsasən, müasir Cəbrayıl şəhəri özü və yaxınlıqdakı 5 kəndi əhatə edəcək və şəhərin ümumi ərazisi 625 ha təşkil edəcək. Layihədə şimaldan cənuba doğru uzanan

AZAD LAÇINIMIZDA

Böyük Qayıdış programı çərçivəsində yenidən Laçına qədəm qoyan ailələr sevinc göz yaşları ilə doğma yurduna qovuşub. Onlar şəhərdə böyük coşğu ilə qarşılıqlılar.